

SVERIGE

KRÖNIKAN HANS BERGSTRÖM

PUBLICERAD 2001-11-18

PÅ EN VECKA har allt ändrats. Talibanerna sägs nu vara hotade i sitt kärnfäste i Kandahar i södra Afghanistan. Vändningen är oerhört glädjande. I stället för en hel vinter utan framsteg ställs Afghanistan omedelbart inför frågan om en vettig regering.

Hur skapar man ett sådant styre

Först gäller att hindra anarki; det kräver insatser från FN. Sedan gäller att upprätta politiska institutioner som steg för steg kan vinna förtroende. Demokrati heter den metod som finns för att hantera konflikter i uthålligt fredliga former. Men demokratins institutioner måste byggas olika, beroende på förutsättningarna. Afghanistan är ett land med många etniska grupper, djupa religiösa skillnader, svåra geografiska avstånd, varierande kopplingar till grannländer och kulturella klyftor stad-land. Alla vill samtidigt ha ett land.

Arend Lijphart är den statsvetare som mest funderat över hur man kan bygga en fungerande demokrati i ett land med svåra splittringar. Avgörande är att finna en balans mellan uppslutning bakom något gemensamt och respekt för minoriteter. Samarbetsdemokratins fyra centrala drag är enligt Lijphart:

1. Regeringar består regelmässigt av en stor koalition, som inkluderar ledare för alla viktiga segment i landet.
2. En princip om ömsesidigt veto tillämpas. Beslut som påverkar vitala intressen hos en subkultur tas inte utan godkännande från dess ledare.
3. Proportionella valsystem tillämpas, som gör att alla någorlunda stora folkgrupper känner sig företrädade i den nationella politiska församlingen.
4. Varje subkultur tillerkänns en hög grad av autonomi i frågor som exklusivt berör den.

Två förutsättningar hjälper. Den ena är om varje grupp har en krets ledare som tror på demokratins politiska kultur, däribland nödvändigheten av kompromisser. Den andra är om det råder någorlunda balans mellan subkulturerna, så att ingen realistiskt tror att den helt kan övertrumfa de övriga.

Afghanistan har problem i båda avseendena. Tron på kompromissen utmärker inte dess politiska historia. Och en folkgrupp, pashtunerna, är dominerande. Dock är inte ens den i majoritet. Många år av blodiga erfarenheter borde nu ha inpräglat insikten att ingen enskild kraft klarar att styra med våld och utan kompromisser. Det etniska borde heller inte vara den allt dominerande frågan.

Fredlig samlevnad underlättas om religionen får förbli en civil sak och inte en uppgift för staten, framhåller Robert A Dahl, världens ledande demokratiforskare.

Erfarenheten säger att en demokrati som väl börjar fungera kan vara självförstärkande. Den bygger vanor som ökar dess förankring. Tyskland och Japan är två givna exempel på demokratier som påförts utifrån och med tiden fått stark förankring inifrån.

Bland talibanernas många brott fanns också ett absolut förakt för institutioner. Ahmed Rashid berättar i sin bok om talibanerna hur de var fullkomligt ointresserade av och oförmögna att sköta ett land. Mulla Omars ord gällde, det var allt. "Talibanernas arbetsmoral på ministerierna trotsar all beskrivning. Oavsett vilka militära eller politiska kriser som pågår har myndigheterna bara öppet fyra timmar per dag, från klockan åtta på morgonen till klockan tolv. Sedan stänger talibanerna för bön och en lång eftermiddagssiesta. Senare har de långa samkväm eller kvällsmöten. Det ligger inga handlingar på ministeriernas skrivbord och inga vanliga medborgare kommer till förvaltningsbyggnaderna." Deras sociala ointresse har varit monumentalt. Allah är allt, skötseln av landet intet.

Afghanistan har nu fått en historisk chans att skapa nya institutioner, att forma ett styre som bygger landet och inte terroriserar omvärlden.

hans.bergstrom@dn.se

08-738 10 10

TEXT

BERGSTRÖM-HANS

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt